

6. Савченко О. Новий етап розвитку 4-річної початкової школи / Савченко О. // Дошкільне виховання. – 2001. – № 1. – С. 6–10.
7. Словарь иностранных слов – [18 изд., испр.] — М., 1989. – 247 с.
8. Словник лінгвістичних термінів / [уклад. Е. В. Коротеви́ч, Н. С. Родзе́вич]: – К. : АПН УРСР, 1957. — 236 с.
9. Фіцула М. Педагогіка : навч. посіб. / Фіцула М. – К. : Академія, 2000. – 544 с.

РЕЗЮМЕ

Л. С. Журавлева, Ю. М. Шевченко. Информационная компетентность студентов относительно подготовки ребенка к успешной учебе в школе.

В статье раскрыты особенности подготовки ребенка к успешному обучению в школе как одного из аспектов информационной компетентности будущего специалиста. Рассмотрены уровни готовности ребенка к школе и основные психофизиологические компоненты.

Ключевые слова: компетентность, ребенок дошкольного возраста, психофизиологическая готовность к обучению, психологические компоненты готовности.

SUMMARY

L. Zhuravleva, J. Shevchenko. The information competence of the students concerning preparation children to the successful study at school.

In the article the features of preparation of the child to school as one of aspects of the competence of the future experts are presented. There the levels of readiness of the child to school and the cores psycho-physiological components are considered.

Key words: the competence, the child of preschool age, psycho-physiological readiness to the studying, psychological components of the readiness.

УДК 378

В. М. Ільїна

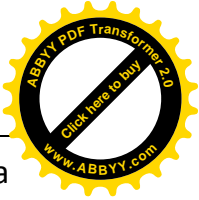
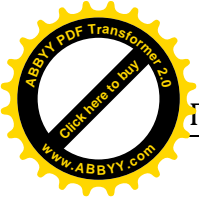
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

СУТНІСТЬ СЕРЕДОВИЩА ЯК ПЕДАГОГІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

У статті досліджено сутність середовища як наукової категорії, а саме: визначено поняття «середовище» з точки зору філософії, психології; особливу увагу звернено на педагогічний підхід у розумінні середовища як багатофакторного і складного явища; виділено ознаки, функції, види освітнього середовища; розглянуто значення середовища у процесі розвитку особи.

Ключові слова: середовище, освітнє середовище, навколишнє середовище, шкільне середовище, умови, педагогічні умови, підсистема, якість середовища.

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна наука знаходиться у стані активних перетворень, зважаючи на здійснення інтеграційних процесів України у світовий простір, що у свою чергу, потребує постійного вдосконалення національної системи освіти. Політичні, демократичні перетворення, гуманізація суспільних відносин вимагають наукового пошуку нових ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, розроблення інноваційної моделі навчального закладу, що сприятиме відповідним змінам людських стосунків, розвиваючи вміння жити й орієнтуватися у відносинах, які постійно змінюються.

Для забезпечення прискорення інноваційного розвитку освіти, а також створення умов для розвитку, самоствердження та реалізації особистості впродовж життя необхідно сформувавши освітнє середовище з урахуванням інноваційного характеру його розвитку, запитів особистості та потреб суспільства [6]. Саме такі умови сприяють вихованню, навчанню особи, підготовці її до самостійного життя, формуванню особистості, становленню громадянина власної держави. Ураховуючи зазначене, виникає актуальна потреба у вивченні такого середовища.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідженню проблемі середовища приділяли увагу Г. Ю. Беляєв, Л. С. Виготський, Е. Н. Гусинський, В. О. Мастерова, С. Т. Шацький, В. А. Ясвін.

Мета статті – з'ясувати суть середовища як педагогічної категорії, виходячи з характеристики його поняття, функцій, компонентів, впливу на особистість.

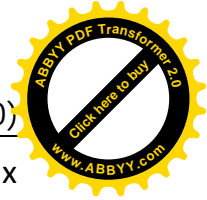
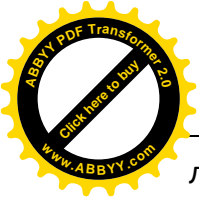
Виклад основного матеріалу. У вітчизняній педагогіці та психології термін «середовище» сформувався у 20-ті роки ХХ століття [3] і має досить широку сферу застосування. Так, словник української мови розглядає середовище як соціально-побутові умови, в яких проходить життя людини; як оточення; як природні умови, в яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму; як довкілля [9, 146].

Словник С. І. Ожегова визначає середовище як заповнене просторово-наочне, природне і соціальне оточення людини і відзначає, що несприятливе оточення не дає можливості особистості зростати і розвиватися [8, 426].

З точки зору філософії середовище – це те, що знаходиться між об'єктами і є посередником між ними. Середовище, отже, є субстанція, яка, на відміну від порожнього, незаповненого простору (вакууму), має певні властивості, що впливають на здійснення взаємодії між об'єктами [4, 176].

Значну увагу проблемі впливу середовища на особистість приділяють психологи. Так, уперше механізми впливу середовища на особистість дошкільника досліджував Л. Виготський, який важливу роль відводив «соціальній ситуації розвитку». Науковець зазначав, що значення середовища полягає в тому, що воно «по-своєму заломлює і спрямовує і будь-яке роздратування, що діє ззовні на людину, і будь-яку реакцію, що йде від людини назовні» [2, 321]. Учений намагався осмислити взаємозв'язок розвитку дитини із взаємодіями навколишнього середовища, що залежать від того, в яких відносинах із середовищем перебуває сама дитина, пропонуючи при цьому враховувати зміни в самому середовищі і в розвитку дитини.

Значний внесок у вивчення середовища зробили вчені-педагоги. Так, С. Шацький доходить висновку про те, що для успіху роботи школи необхідно вивчати навколишнє середовище. Це вивчення може здійснюватися такими шляхами – через дітей, що виявили вплив середовища в своїх розмовах, творах, малюнках; через безпосереднє ознайомлення вчителів з родинами, оточуючими

людьми, установами; через використання вчителем результатів спеціальних досліджень – економічних, соціологічних, психологічних [10, 98].

Отже, на підставі аналізу зазначених праць з проблеми розвитку особистості у взаємодії її з навколишнім середовищем можна сформулювати такі твердження:

1. Середовище – зовнішній щодо внутрішнього світу особистості простір; сукупність зовнішніх можливостей для реалізації внутрішніх потреб особистості.

2. Середовище може бути для особистості психологічно сприятливим або несприятливим. У цьому контексті середовище постає як сукупність зовнішніх позитивних або негативних стимулів до внутрішнього розвитку.

3. Середовище й особистість взаємно активні. Середовище стимулює розвиток особистості і бере участь у формуванні нових потреб особистості, а особистість, у свою чергу, реалізує активний пошук у середовищі необхідних можливостей для задоволення потреб.

Педагогічну характеристику освітнього середовища в різних типах навчальних закладів здійснив Г. Ю. Беляєв [1, 189], виокремлюючи такі типологічні ознаки освітнього середовища:

1. Освітнє середовище будь-якого рівня є складним об'єктом системної природи.

2. Цілісність освітнього середовища є синонімом досягнення системного ефекту, під яким розуміється реалізація комплексної мети навчання і виховання на рівні безперервної освіти.

3. Освітнє середовище існує як певна соціальна спільність, яка розвиває сукупність людських відносин у контексті широкої соціокультурно-світоглядної адаптації людини до світу і навпаки.

4. Освітнє середовище має широкий спектр модальності, що формує різноманітність типів локальних середовищ різних, часом взаємовиключних якостей.

5. В оцінно-цільовому плануванні освітні середовища дають сумарний виховний ефект як позитивних, так і негативних характеристик, причому вектор ціннісних орієнтацій зумовлюється цільовими установками загального змісту освітнього процесу.

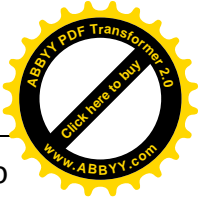
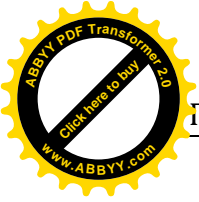
6. Освітнє середовище виступає не тільки як умова, але і як засіб навчання й виховання.

7. Освітнє середовище є процесом діалектичної взаємодії соціальних, просторово-предметних і психолого-дидактичних компонент, що утворюють систему координат провідних умов, впливів і тенденцій педагогічних цілей.

8. Освітнє середовище утворює субстрат індивідуалізованої діяльності, перехідний від навчальної ситуації до життя.

У розкритті сутності середовища слід звернути увагу на його функції. Представники наукової думки виділяють такі функції середовища:

1) середовище є посередником суб'єкта в досягненні його мети, тобто створює умови, базу (матеріальні і духовні блага, інформаційне поле тощо) для задоволення його потреб, здійснення його діяльності;

2) середовище «опосередковує» свідомість, поведінку суб'єкта, є умовою реалізації здобутих знань і сформованих умінь, самореалізації;

3) середовище формує особистість, її потреби, впливає на формування інтересів, мотивів тощо.

На підставі аналізу наукової літератури можна зробити висновок про те, що середовище є важливою умовою розгортання різних сфер людської життєдіяльності та фактором, що сприяє зміні та розвитку суб'єкта.

Аналіз зазначеної наукової літератури дозволяє виділити також різні види середовища: соціальне, культурне, освітнє, соціально-економічне, соціально-педагогічне, міське, сімейне, життєве, національне, гуманне, естетичне, продуктивне, рекреаційне, географічне, економічне, візуальне, тактичне, інформаційно-наочне тощо.

Будь-яке середовище є багатофакторним і складним феноменом, який має власні закономірності виникнення, функціонування і розвитку.

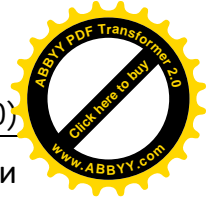
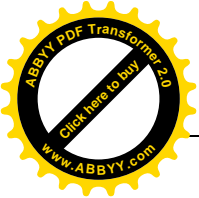
Слід також зазначити, що освітнє середовище є родовим щодо «шкільне середовище», «середовище освітньої установи», «родинне середовище», «навколишнє середовище» тощо і визначається як система умов формування особистості, а також можливосте й для її розвитку, що містяться в соціальному і просторово-наочному оточенні.

В. Ясвін аналізує освітнє середовище з позиції системи параметрів, що дозволяють моделювати і проектувати, а також оцінювати якість освітнього середовища. Так, науковець виокремлює й характеризує чотири «базових» параметри опису: широта, інтенсивність, міра свідомості і стійкість, а також чотири параметри «другого» порядку: емоційність, узагальненість, домінантність, соціальна активність [11, 156].

Сутність середовища можна також розглянути, використовуючи поняття «виховно-освітнє середовище ВНЗ», яке розкрито в дослідженні В. О. Мастерової, яка трактує його як «сукупність підсистем, що забезпечують можливість багатовимірною руху особистості у виховно-освітньому просторі та створюють оптимальні умови для адекватної творчої самореалізації студентів» [7, 6]; особливим чином організовано соціокультурний і професійно-освітній простір, що створює сукупність якісно різнорідних виховно-освітніх умов і надає максимум можливих індивідуально-творчих траєкторій для саморозвитку всіх включених до неї суб'єктів.

Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок про те, що у широкому розумінні освітнє середовище – це підсистема соціокультурного середовища. Вона виражається в цілісності спеціально організованих педагогічних умов розвитку особистості, впливає на всі підсистеми особистості:

- на біологічну – щодо збереження та розвитку здоров'я;
- на психічну – з точки зору забезпечення психічної стабільності, психогієни, захисту особи від негативних впливів;

➤ на соціальну – щодо органічного залучення особистості до системи соціуму, до системи соціальних відносин [5, 114].

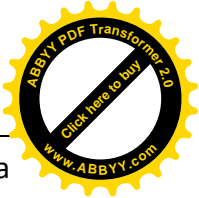
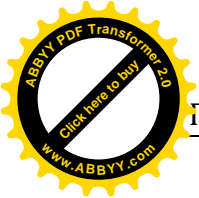
Висновки. Отже, ураховуючи вищевикладені положення, можна констатувати, що освітнє середовище є складним явищем. Крім того, в освітньому середовищі кожен суб'єкт освітнього процесу здійснює свою діяльність у контексті соціальних відносин, що склалися. Якість освітнього середовища може визначатися здатністю цього середовища забезпечувати всім суб'єктам освітнього процесу систему можливостей, пов'язаних із задоволенням їхніх потреб і трансформацією цих потреб у життєві цінності, що актуалізує процес їх особистісного саморозвитку. Аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що якісне освітнє середовище має забезпечити всім суб'єктам освітнього процесу відповідний комплекс можливостей й розвитку:

- можливості задоволення фізіологічних потреб;
- можливість задоволення потреби в безпеці;
- можливість засвоєння групових норм й ідеалів;
- можливість задоволення соціальних потреб (у любові, пошані, визнанні, суспільному прийнятті);
- можливість задоволення потреби у праці, значущій діяльності;
- можливість задоволення потреби у збереженні і підвищенні самооцінки;
- можливість у задоволенні і розвитку пізнавальної потреби в особистісній галузі (інтересів);
- можливість задоволення і розвитку потреби у перетворювальній діяльності в особистісній галузі (схильності);
- можливість задоволення і розвитку потреби в естетичному оформленні оточення;
- можливість задоволення і розвитку потреби в оволодінні дедалі вищим рівнем майстерності у своїй справі;
- можливість задоволення і розвитку потреби в самоактуалізації особистості.

Варто зазначити, що поняття «середовище» розкривається через категорії: простір, оточення, умови, що є підставою для подальшого вивчення сутності середовища.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беляев Г. Ю. Педагогическая характеристика образовательной среды в различных типах образовательных учреждений / Г. Ю. Беляев. – М. : ИЦКПС, 2000. – 327 с.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Выготский Л. С. – М. : Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.
3. Горчакова О. А. Особистість у полікультурному освітньому середовищі вищого навчального закладу [Електронний ресурс] / Горчакова О. А. // Конференція «ФИЛОСОФИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ». – Режим доступу: <http://www.ukrdeti.com>.
4. Гусинский Э. Н. Введение в философию образования / Э. Н. Гусинский, Ю. И. Турчанинова. – М. : Логос, 2003. – 378 с.

5. Калашникова Е. М. Личность и общность / Е. М. Калашникова // Проблема идентификации. – Пермь : Изд-во Пермского ун-та, 1997. – 287 с.
6. Конценція Державної цільової соціальної програми «Школа майбутнього» на 2007–2010 роки. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2007 року № 160-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua.
7. Мастерова В. А. Воспитательно-образовательная среда вуза как средство развития творческой личности будущего государственного служащего : автореф. дисс. На соискание учёной степени канд. пед. наук / В. А. Мастерова. – Саратов, 2003. – 16 с.
8. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Ожегов С. И. – М. : Русский язык, 1988. – С. 749.
9. Словник української мови: у 4 т.– К. : Наукова думка, 1973. – Т. 3. – 386 с.
10. Швед О. Проблема «Школа – соціальне середовище» з огляду на педагогічний досвід С. Т. Шацького / О. Швед // Соціалізація особистості. – К., 2007. – Т. 29. – 546 с.
11. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – [2-е изд.]. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.

РЕЗЮМЕ

В. Н. Ильина. Сущность среды как педагогической категории.

В статье исследована сущность среды как научной категории, а именно: определено понятие «среда» с точки зрения философии, психологии; особое внимание обращено на педагогический подход в понимании среды как многофакторного и сложного явления; выделены признаки, функции, виды образовательной среды; рассмотрено значение среды в процессе развития личности.

Ключевые слова: среда, образовательная среда, окружающая среда, школьная среда, условия, педагогические условия, подсистема, качество среды.

SUMMARY

V. Il'ina. The essence of environment as to the pedagogical category.

The scientific article is given sacred to research of essence of environment as a scientific category, namely: certainly concept of «environment» from the point of view philosophy, psychology; special attention appeal on pedagogical approach in understanding of environment as the multivariable and difficult phenomenon; signs, functions, types of educational environment, are selected; the value of environment is considered in the process of development of person.

Key words: environment, educational environment, environment, school environment, terms, pedagogical terms, subsystem, quality of environment.

УДК 37.036.746.3

Н. С. Мамчур

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПОЯСА

У статті розглянуто діяльність етностудії «Український народний пояс» як ефективної форми позааудиторної роботи у вивченні декоративно-прикладного мистецтва, що у свою чергу є вагомим засобом у процесі виховання естетичних смаків майбутніх учителів-філологів.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, естетичний смак, етностудія, народний одяг, вишитий пояс.